

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Helyben házhoz hordva és vidékre postai megküldéssel:

Negyedévre 1.50 kr. Két óra 1.—kr.
Félévre 3.— » Egy óra —.50 »
Egész évre 6.— » Egyes szám helyben és vidéken 6 kr.

HIRDETÉSEKET

árszabály szerint számítunk. Bélyegdíj minden hirdetésért 30 kr.

Nyiltér minden sor 20 kr.

ŐRÁLLÓ.

POLITIKAI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP.

Megjelen hetenkint kétszer u. m.: szerdán és szombaton.

SZERKESZTŐSÉG:

hova a lap szellemi részét illető közlemények s előfizetési díjak küldendők SÁROSPATAK, GORTVAY-FÉLE HÁZ.

A hirdetési díjak és a lap szétküldésére vonatkozó felszólalások a kiadóhoz, Steinfeld Jenő nyomdászhoz küldendők.

Kéziratokat nem adunk vissza.

Bérmertetlen leveleket nem fogadunk el

FŐMUNKATÁRS:
CSENGEY GUSZTÁV.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:
DR. BARTHA BÉLA.

KIADÓ:
STEINFELD JENŐ.

Emléket Tompa Mihálynak.

A sárospataki főiskola akadémiai „Magyar Irodalmi Önképzőtársulata” még 1892-ben elhatározta, hogy egy nagy, kegyeletes kötelességet teljesít a természet és a virágok halhatatlan költője iránt, mely egyszerű, bizonyos tekintetben nemzeti kötelesség is, mert a nagy költő emléket sem Sárospatakon hol nagy lelke először kezdte szárnyát bontogatni, sem síremlékén kívül sehol az országban semmi szobor, vagy emlékkő nem örökíti. Elhatározta, hogy Sárospatakon, a főiskola gyönyörű kertjében szobrot vagy más díszes emléket emel egykori tanítójának, főiskolának halhatatlan növendékének. E célra két év alatt néhány száz forint gyűlt össze.

Az „Őrálló” most Tompa összes tisztelőihez, a főiskola minden barátjához s volt növendékéhez s mind azokhoz fordul, kik a nemzetnek nagyjai iránt tanúsítandó háláját s kötelességét átérzik, — segítsék elő adományaikkal a szép, magasztos terve kivitelét. — Adjon neki, amennyit képes. A gazdag forintjai époly kedvesek lesznek, mint a szegény fillérei. Egyszerre két oltáron teszik le áldozatukat; a nemzeti kegyelet s a főiskola iránti szeretet oltárára.

A főiskola akadémiai Magyar Irodalmi Önképzőtársulatának közel 70 éves történetében pedig az lesz a legmagasztosabb pillanat, midőn Tompa emlékére a lepel le fog lúdni, hogy hadd csókdossák a fák lombjai, a tavasz langyos szellője, hadd susogjanak hozzá a virágok.

Kétszer ad, ki gyorsan ad. Az adakozás mérvétől függ aztán az emlék ménősége is.

A kegyes adományokat közvetlenül és nyilvánosan nyugtatványozza az „Őrálló”.

E sorokat pedig, hogy kiáltó szó ne legyenek a pusztában, egy hónapon át e helyen újra lenyomatjuk s kérjük hirtalársainkat is, buzdítsák olvasóikat az adakozásra.

Az „Őrálló” szerkesztősége.

Polgári törvényhozás helyezkedhetik-e dogmák álláspontjára?

Minden polgári törvényhozás célja, feladata csak az lehet, hogy olyan törvényeket alkosson, amelyek nemzetiségi és hitfelekezeti részleges érdekeket nem befolyásolnak, sőt legtávolabbról sem érintenek.

Végelemzésben minden dogma olyan hitfelekezeti törvény, a mely csak azon egy hitfelekezeti érdekének befolyása alatt hozott s mely épen azért átokkal sújt mindenkit, aki nem azon hitfelekezethez tartozik, vagyis aki azt a dogmát el nem fogadja.

Kell, hogy törvényhozási munkájában minden polgári törvényhozást a gyakorlati élet s a tételes tudomány igazságai, jog- és igazságérzet vezéreljenek; a dogmát egyedül a hit köréből merítik annak a megalkotói, akik előtt épen azért a gyakorlati élet s a tételes tudomány igazságai, a jog- és igazságérzet nem bírnak semmi legkisebb nyomattal sem.

A keresztyén vallás alapítója, az Ur Jézus Krisztus csak egy dogmát állított fel és hirdetett földön jártában. Ezt az egy dogmát tette vallása egyedüli fundamentumává.

Ez a dogma csak két szóval van kifejezve. Ezeknek világos értelmét a legravaszabb farizeusi törekvés sem képes homályossá tenni.

A Krisztus egyetlen dogmája ez a parancsolat: „egymást szeressétek”!

Egyedül ez a dogma nem ellenkezik sem a gyakorlati élet, sem a tételes tudomány igazságával, sem a helyes jog- és igazságérzettel.

Egyedül ez a dogma bír olyan egyesítő erővel, mely az egy érzelem s egy célra törekvés magasztos eszméjét megvalósíthatja.

Minden más dogmát azért állapítottak meg a papok, hogy ez a magasztos eszme meg ne valósulhasson.

Avagy mikor a római püspök ezt a dogmát állapította meg: „A Szentlélek nem csak az Atyától származik, hanem a Fiutól is”; nem az volt-e egyedüli törekvése, hogy az addig egységes keresz-

tyén anyaszentegyház ketté szakíttassék s a nyugoti eklézsiák felett kizárólag ő uralkodhassék?

S vajjon a keleti és nyugoti eklézsiák fejei nem olyan alaposan gyűlölik-e egymást még ma is, hogy naptárunk is más van ő kegyelmeknek?!

Hiába bizonyítja a gyakorlati élet, hiába tünteti ki napfénytisztán a tételes tudomány, miszerint nem jó az ó-naptár: nem veti azt el a keleti egyház feje csak azért, mert az ő dogmájába ütökzik annak elvetése, ami azt teszi, hogy nem akar egy gyékényen árulni a római pápával.

És vajjon van-e egyesítő, összeolvasztó erő a „homousion” és „homoiousion”, a római pápa csatlakozhatlansága, a szűz Mária szeplőtelen fogantatása-féle dogmákban? Nem sokkal inkább arra való-e ezek, hogy azt eszközöljék, miszerint látván ne lássanak az egyház tagjai?

Egyedül a gyakorlati élet s a tételes tudomány igazságai, a jog- és igazságérzet bírnak egyesítő, összeolvasztó erővel.

Polgári törvényhozás tehát dogmák álláspontjára sehogysem helyezkedhetik.

Tudományos meggyőződése, jog- és igazságérzete lehet egy akár a földön élő összes emberiségnek; de hite, a melynek köréből a dogmák merítettnek, annyi féle mindég, a hány a felekezetek száma... és így egy nem lehet soha.

A dogmák befolyása alatt álló hitfelekezetek papi fejedelmek tehát — mint ilyenek — sehogyse foglalhatnak helyet a világi törvényhozás zöld asztalánál, mivel ők sohasem járulhatnak olyan törvény alkotásához, a mely az egy haza különböző hitfelekezeti lakosait egységre és egyetértésre van hivatva vezérelni.

Már pedig ott, ahol nincs egység, nincsen erő; s ahol nincs egyetértés: békéről, nyugalomról beszélni sem lehet!

De mit is keresnek ezek a papi fejedelmek a világi törvényhozás zöld asztalánál?

Hát kicsodák ők, még ha pátriárkhák és biboros érsekek is? Bizonyára csak az Urnak szolgálói ők s így nem lehetnek nagyobbak magánál az Urnál.

Már pedig az Ur nem ült soha világi törvényhozás zöld asztala mellett, nem gyakorolt kiváltságos törvényhozói jogokat. Ne ki annyi helye sem volt, ahol lehajthassa fejét! Ő nyíltan hirdette,

Utóhang a tavaszi tárlatról.

A tárlat bezárása alkalmából.

— Az „Őrálló” számára írta: Ifj. Mitrovics Gyula. —

(Folytatás)

Munkácsy mellett legnagyobb érdeklődést keltettek Pállik képei. Nem csak a vásznak nagysága, a képek belső értéke miatt, de azért is, mert a mester némileg új térre lépett, midőn sokat emlegetett birkái mellett most fogatok festésébe és portretirozásba kezdett. Csávolszky „négyes fogata,” a szép park környezettel, „Erdei találkozás” és „Andrássy Gyula lovas képmása” briliáns alkotásai a művészek. Azonban még sem tudott, sőt talán nem is akart szakítani önmagával, amennyiben a képein is tulajdonképpen megmaradt állat festőnek. Nem akarjuk kicsinyelni az arck rajzát és élethűségét sem, de mégis a mesteri rajzolt és megfestett paripák azok, mik figyelmünket teljes mértékben lekötik. Sőt még a környezetnek, fűnek, fának és levegőnek képe is sokkal inkább megragad, mint az arck kidolgozása, annyival is inkább, mivel ritkán látjuk a művészt ezen oldalról. „Találkozás az erdőben”, azt mondhatják reá, hogy egy idill a fin de siecl XIX.-ből. Az erdő lombsátró alatt, egy ut kanyarodónál a háttérben előlovagló Károlyi gr. találkozik a jobb oldalról előkerülő családjával, a grófné és grófkisasszony könnyű kocsi, a grófi fiu alacsony lovon ülnek.

Lovas képekről szólva, nem mellőzhetjük Kubányi Lajos „Lejtőn” című olajfestményét sem, mely szintén egy uri négyes fogatot ábrázol. A lovak festésében Kubányi nem kevésbé tökéletes, mint Pállik, de a mellett egy érdekes probléma sikeres megoldásával, érdekességben még túlhaladja Pállik hasonló tárgyú képeit is. Míg ugyanis az ő vásznain a lovak oldal szemléletben, teljes hosszúságukban láthatók s mintegy előtűnik haladnak el az Andrássy-kép kivételével, addig Kubányi fogata épen velünk szembe tart; a szembe jövő ut meredekén ereszkedik alá. A vászon egy síkján, befele mélyíteni, mindig egyike volt a legnehezebb rajzoló feladatoknak. Rembrandt „anatomiai leckéjében” e megoldás mesteri módját

adta ugyan s az alapon a vonaltávlakn kifejtett, hogy úgy mondjam mértani tudománya van, mégis nehéz maig hasonló feladatok megoldása, annyival is inkább, mert a színbe, sőt a színnek játékába, lazurjába is be kell vonni a távlatot, ehhez pedig már nem ad utasítást semmi elmélet s tisztán a művész teremtő erejétől függ minden. És mert Kubányi festményében épen a teremtő erő megnyilatkozását látom, azért tudtam műve szemlélésében igaz gyönyörűséget találni. Ugyanis vásznának pár centiméternyi darabján, egész hosszában láthatók a lovak s az utánuk guruló kocsi. Pedig feladatát még kényesebbé tette Kubányi azzal, hogy fogata a lejtőről ereszkedik alá s a lovak a természetellenes helyzetben összegörbülnek s így a vonal-távlak még complicáltabb lesz. Nézetem szerint a festmény eszméi tartalma is — nem tudom elengedni műélvezetemből ezt a részt — fölülte áll a Pállik „Négyes fogatának”, amennyiben ott csak nagyon kevés van az idilliségből, ugy, hogy az egész inkább csak pusztá állatképnek tekinthető, ebben meg a gondtalan uri élvezet nyer kifejezést, mely már-már szenvedélyllyé fokozódik a lovak gyors rohanásakor. S ezen gondolatnak, mint alapeszmének érvényesülését, a lovak mesteri festése, nem nyomja el, mint amott az idilliség kifejezését.

Nagyon figyelemre méltóak Fényes Adolf olajfestményei: „Nagyapó”, „Thüringiai paraszt”, „Hollandi lányka”, „Az eltévedt divatlap”. Ugy látszik azon iskolának híve s pedig elfogult híve, melynek a müncheni új Pinakothékában Courtenonnak a párisi Salonban nagy jutalommal kitüntetett műve, „Les hiacinthes” előkelő képviselője. Vastag rétegekben egyenkint rakja fel az egyes színeket. Ezen technikájával bámulatosan megtudja közelíteni a természetet. Különböző tárgyai is mind olyanok, hogy azon eljáráshoz épen a legalkalmasabbak. Azonban, noha legnagyobb elismeréssel kell adoznunk a festőnek elért eredményeért, azért kifogásainkat nem hallgathatjuk el. Lehetetlen nem kárhóztatnunk visszatérítő naturalis felfogását, de másrésztől technikáját is. A természet legcsúfabb alakjait választja ki utánzás tárgyául. Nem vagyunk a formalismus hívei, de ezt a tárgy választást mégis különösségnek kell tartanunk, ha nem a jó ízlés eltévedésének. „Nagyapó” és „Thüringiai paraszt”

című képeiben az agkor összes rutságait összehalmozta. A megkérgesedett bőr, a hanyagul borotvált szakál kiálló tüskéi, az arc eltorzult vonásai: mind oly jelenségek, melyek ha a valóságban megvannak is, még sem képezhetik festői alakítás tárgyait s pedig annál kevésbbé, minél több reális hűséget fordít a képrő ezek visszaadására. Fényes pedig épen az előállítás reális hűségével brilirozik, minek eredménye aztán az, hogy mindannyiszor össze borzadunk, valahányszor szemünk e képekre rávetődik. Mi szükség van arra, hogy a festő az élet rut jelenségeit keresse ki. Persze erre megvető mosolylyal azt felelik naturalisaink: natorialia non sunt turpia.

Fényes iskolájának pepecselő módszerére sincs semmi szükség. Nem egyébb, mint különcködés, újdonságkeresése némely francia festőnek, kik ezzel akarnak társaik közül kiütni s csodálom, hogy a weimariak (Fényes ott tartózkodik) közt is követőik akadtak. Nem mindegy az, akár a vásznon, akár a néző szemében olvadnak egy képpé a különböző színek? S a mellett, hogy ilyen módon a festő roppant sok időt és erőt elpazarol, képein bizonyos darabosság, színeiben bizonyos keménység mindig marad s a legegyszerűbb ut, a részletkebe való elvezetéshez. Mindezeket felül aztán még a mellett tanuskodik, hogy ez iskola képviselői elejtették kezükből a festészet történetének fonatát. Pedig a történelemhez való hűtelenség mindig megboszulja magát s mindig félrelépést jelent. Az olaj festés ugyanis épen azért teremtett új korszakot, mert az olajfestéseket magán a vásznon is lehet még kavarni s ilyen módon nyert ezernyi nuancea által kapott hajlékonyságot és eladdig még nem is álmódott kifejezési erőt, gazdagságot és élethűséget. A ponttellenurók pedig épen ezekről mondanak le, amik után a tempera festők századokon át hiába törekedtek.

E kis kitérés után még csak néhány kép főlemlítése van hátra. Benczur Gyula „Pajkos ámora” rendkívül kedves humoru mű darab. A hamis kis isten, ki úgy látszik az olympusi hatalmasságok detronizálása óta is megtartotta munkakörét, a női salon ajtajának nehéz plüssfüggönye mögött leselkedik s vár a kínálkozó alkalomra, mikor megsebezheti a leány szívét. Knopp Imre „Füvés után” című művét csak megrovás kedvéért hozzuk föl. A hatásukat vesztett mythologiai jeleneteken kívül talán

hogy az ő országa nem e világból való; világosan megmondotta tanítványainak, hogy aki köztük első akar lenni, legyen olyan, mint az utolsó.

Csak az egyházi törvényhozás zöld asztalánál van helyök — mint ilyeneknek — a főpapoknak s ha a választópolgárok birodalma netalán a világi törvényhozás zöld asztala mellett is helyet készítenek; itt már csak mint hazafiak, honpolgárok jelenjenek meg s dogmákra ne hivatkozzanak; kiváltságos törvényhozói joggal pedig soha, sehol és semmi körülmények közt ne birjanak ők!

Mert míg az egyházban élő hitfelekezettek, mint *részek*, az egésznek céljával ellentétes irányban működnek; közhasznú, áldásos együttműködésről, egy célra törekvésről szó sem lehet.

Az egy házában élő hitfelekezettek egy célra törekvéséről, egy irányban való működéséről csak álmodni sem lehet addig, míg a politikai törvényhozás tényezői közt ott lesznek azok, akik dogmák álláspontjára helyezkednek.

Mint hogy a pápi fejedelmek mindnyájan és mindenben dogmák álláspontjára helyezkednek: nincs nekik — mint ilyeneknek — helyök a polgári törvényhozás tényezői közt.

Vajha ne is lett volna soha!... Akkor testvéries egyetértésben s jó békeségben éltek volna itt mindenkor, úgy élnek ma is, mint ugyanazon egy célra törekvő hazafiak, a különböző hitfelekezettek.

Nagy Sándor.

IRODALOM, MŰVÉSZET.

Az Akadémia s az idegen szók írása.

A magyar helyesírás elveinek és szabályainak ingadozó volta nyelvészeink körében, úgy az Akadémián belül, mint az Akadémián kívül erős vita tárgyát képezi. A vita legfőképp a fonetikai vagy etimológiai írásmód körül forog, illetőleg — mint hogy nincsen se tisztán fonetikai, se tisztán etimológiai írásmód, hanem amaz is kénytelen ennek, ez is kénytelen amannak némi engedelményeket tenni, — a körül forog, hogy melyeknek engedessék nyelvünkben nagyobb, túlyomóbb szerep. S nyelvünk eredeti, vagy mai napság már eredeti magyarnak tekinthető szavai mellett, nem kis részben az idegen eredetű — részint már megpolgárosult, részint csak ujabban átkelesőzött — szók írása képezi a vita tárgyát és okát. Hogyan irassanak ezek? Hogyan írjuk a már régóta átvett s nyelvünkben szinte polgárjogot nyert idegen szókat: úgy-e, mint az idegen nyelv írja, vagy úgy-e, mint azt nyelvünkön kiejtjük s e kiejtés alapján írjuk? S hogyan irassanak a második rendbeliek, a melyeken még igen érzik az idegen zamat, de a melyek minden nap, minden lépten-nyomon használnak s jó magyar kifejezéssel nem helyettesíthetők?

Az Akadémia mind ez ideig nyugodt, a vitázó feleket szinte bántó egykedvűséggel nézi a falait csapkodó hullámokat; dacára a támadásoknak, most is szilárdan és változatlanul ragaszkodik a majdnem két évtizeddel ezelőtt megállapított és kiadott helyesírási szabályaihoz, mindennemű kiadványaiban azt alkalmazza és alkalmaztatja s állítja fel követendő mintaképp. Ezen szabályok az idegen szók írásánál conservatív álláspontot foglalnak

épen az az egy mozzanata a mai mindennapi életnek mely elfogadható alkalom a női test szépségének a festésére. A képiró azonban itt föladatát nem fogta föl helyesen s amit felfogott is, azt sem végezte szerencsével. A pongyola, melyet a leányok testére vetett, a jelenetet inkább pikánsá teszi, mint diszkrété s e mellett elzárta ezzel utját a test festése elől. S ahol ezt tette is, ott is elmaradt a siker. A művész előnyére csupán annyit írhatunk, hogy a meleg víztől rózsássá szítt bőr színét elég hűséggel adta vissza. Egyébként azonban tiltakoznunk kell egész eljárása ellen. A test bájának festése — mely a jelenetet teljesen igazolná — úgy látszik, ideája nem volt s a mellett a komolyság is hiányzik művéből; azért az egészen bizonyos keresett pikanteria van, minek a művészetbe betolakodnia nem volna szabad.

Baditz Ottó „Gyermek arcképe”, mely egy hintókázó kis leányt ábrázol és **Kardos** gyermek-portrait-i a legsikerültebbek a tárlat hasonló művei között. Az olajfestésű tájképek közül még **Keleti** „Elhagyott országutját” és **Mednyánszky** báró „Vágvölgyét” kell fölemlítenem. Ez utóbbin misztikus, rózsaszínű köd tartja beborítva a tájat. S noha az a miszticizmus ellenkezik is némiképen az uralkodó izléssel, azért hosszabb szemlélés után még jobban elmerülünk a távlat csodálásába. A kép miszticizmusa koronkint elbűvöl s többé nem tartjuk egyébként, pusztán költői művel, mely saját egyéniségünk által vonja be a tájat.

Ujváry Ignác Mária képe is (Mária a Jézussal) érdekes darabja a tárlatnak. Modern a felfogása s a fiatal gyermek-leány Máriát egészen korunk alakjának festi, mint a renaissance kor képirói. Általában szerencsés megoldása Mária szüzanyaságának az Ujváryé — ki azonban természetesen nem első e téren — hogy Mária ártatlan-ságát, tisztaságát egy fiatal leány alakjában tünteti fel. Részünkről csupán tulságos fiatalsága ellen van kifogásunk. Méltó a jury kitüntetésére, melyet vele együtt még **Tóth László** is megnyert „szépség, pénz, szellem” című hármas képével, melyben allegorikus volta mellett naturalis felfogása meglepő.

Az itt ismertetett képek a tárlat kiemelkedőbb műtárgyai. Természetesen nem volt annyi jeles termék összehalmozva most a múcsarnokban, mint a téli kiállításokon szokott lenni, de az nem is volt ezuttal célja a társulatnak. E tárlat hivatásá épen az, hogy a kevésbé vagyonos műkdvelők is megtalálhassák az erszényüknek megfelelő műtárgyakat.

el; az idegen szót lehetőleg az idegen nyelv jegyeivel kell írni!

Lássuk, mennyiben ragaszkodik az Akadémia azon határozatához, hogy kiadványait az általa kiadott helyesírási elvek és szabályok szerint szerkeszteni? Mennyiben szolgál az írók és közönség előtt e tekintetben követendő mintaképp? Mennyiben követi egységes és következetes írásmódot? S lássuk ezt a M. Tud. Akadémia könyvkiadó-vállalatában megjelent művek alapján, mint a melyek par excellence a művelt közönség számára, az ő ismeretei gazdagítására, izlése nemesítésére, általán iredalmi műveltsége fejlesztésére irányulnak, s így művészi kidolgozással készülnek, míg egyéb kiadványok az újabb buvárlatokat sokszor talán nyersebb alakban közlik s inkább a szakkörök igényeit tartják szem előtt! Lássuk, mennyiben hű az Akadémia szabályainak 14—17. §§-aiban kifejezett elvehez, vagy ha eltér azoktól, mennyiben igazolható ez az eltérés s mennyiben következetes abban?

Itt van az új folyam egyik legújabb terméke: „*Művészet és Természet*.” Irta Cherbuliez Viktor, fordította Geoeze Sarolta, felülvizsgálta Bánóczy József lev. tag. — Kellemes, szép olvasmány, s jól van fordítva, egész magyaros zamat érzik rajta; a „*Budapesti Szemle*” (1894. év, 208. sz., 144. l.) méltán dicsérte meg a fordítást, hogy az nem szakács-munka, hanem finom érzék és gondos kéz műve. A mint lapozunk benne, mindjárt a 2-ik lapon ilyen névre bukkanunk: Théodore Rousseau; eleinte sajtóhibának vagyunk hajlandók tartani, de csakhamar észreveszszük, hogy egybeült is következetesen így van írva; majd azt gondoljuk, hátha ezt a francia festő urat Théodore-nak hívják családi névén s Rousseau a keresztneve, — elég bizarr gondolat ugyan, de mi minden keresztnevet meg nem ér az ember! Azonban a 141. lapon ez áll: „Corot fáj nem a Rousseauéi;” ez kétségtelenül meggyőző, hogy sejtelmünk nem csalt, s itt egy Rousseau nevű festőről van szó, kit Théodore-nak kereszteltek, s kit a címlapon használt Cherbuliez Viktor mintájára Rousseau Tivadarnak kellett vala fordítani. Azonban arra is rájövünk, hogy fordítónk nemcsak itt tért el az Akadémia szabályától, („A külföldi tulajdonneveket rendszeren a magyar nyelv szokás szerint, a keresztnev utántételével írjuk le s a keresztnevet, ha a magyarban is divatozik, le is fordítjuk magyarra.” 16. §.), no meg a következetesség elvétől, hanem az egész könyv folyamán, a keresztnével előforduló személyneveket mindenütt idegenszerűleg használja. pl. Charles Blanc 163 l., Nicolas Poussin 233 l. De a személyneveket engedti meg magának. A legnagyobb angol változatosságot engedti meg magának. A legnagyobb angol költő nevét, mely a Taine „*Angol Irodalomtörténetében*” (ford. Csiky Gergely, II. k.) mindenütt Shakspeare-nek van írva, fordítónk hol Shakspeare-nek (35. 141. l.), hol Shakespeare-nek (221. l.) írja, s ha még ehhez hozzáveszszük, hogy Szász Károly „Shaksper”-t ír (Dante: A pokol, ford. Szász Károly. 1885. — 1. l.), — elég hű képet nyerünk az Akadémia egyöntetű írásmódjáról, s egész jól fogjuk tudni, hogyan kell hát a nagy angol költő nevét leírni, s legfőkébb arra leszünk még kíváncsiak, vajjon nincs-e e név írásának 5-ik változata is, s köszönetet mondunk fordítónknak, ki a magyar nyelvet e két variánsal gazdagította.

Taine idézett művében Cleopatrát ír (230. l.), fordítónk Kleopatrát (132. l.), Szász K. a *pokol* fordításában szintén Kleopatrát (141. l.); Szász K. ugyanitt Francesca da Rimini-t említi (138. l.), fordítónk Francesca és P. Rimini-t ír. A 231. lapon Don Quichote-ról emlékezik, ugyanezt Heinrich Gusztáv (Német irod.-tört. II. 162.) és Szász K. (György Vilmos emlékezete. Akadémiai Értesítő 1894. márc. 127. l.) Don Quijote-nak írják. A 230. lapon Clothót ír, holott ez görög eredetű szó lévén, Klóthó-nak írandó. (Helyesírás elvei, 15. §.)

Nem kisebb változatosságot találunk a többi tulajdonnevek írásában sem; előfordul Homéros (29. l.) és Homeros (35. l.), Wetzlar és Wetzlarban (150. l.), Ictinus (28. l.) és Ictinus (204. l.), Lionardo da Vinci (4. l.) és Leonardo da Vinci (229. l.); Rafael (4. 214. l.) és Raphael (145. l.); Tizián (134. l.), Tiziano (4. l.) és Tizianei (126. l.); Zeus és Zeusz (189—240. l.); firenzei polgárok (220. l.) és Florencz (228. l.); Greuze és Greuzetól (194. l.) az újabb philologia követelményei szerint Horatius-t, Lucretius-t, Pindarus-t ír ugyan, de előfordul Epikur (112. l.) is, a nagy idealista philosophust pedig állandóan Plátó-nak írja, mintha az legalább is szabolcsi nemes lett volna. A latin szók írásában fél lábball latin országban, féllel magyar országban áll; majd tisztán latinul, majd teljesen magyarul, majd félig latinul félig magyarul írja őket. Például: utilitarismus, realitas, conventionalis, ezek latinosan, az Akadémia szabályainak megfelelőleg, írják; civilizációk (229. l.), civilizált (141. l.), entitasok (5. 91. l.), inductive (13. l.) géniuszával (40. 137. l.), realitasokkal (125. l.), redukálja (60. 190. l.), emancipáltak (188. l.), freskója (145. l.), diszkrét (155. l.), groteszk (160. l.), — ezek magyarosan s akadémia-ellenesen írják; — Neróban, Domitianusban (73. l.), fictió (163. l.), vocalizálás (205) — ezek kevert írásmódot tüntetnek föl. Néhol egy és ugyanazon szó több változatot mutat fel, például: epos (55. 184. l.), époszát (83. l.), eposzi (230. l.); gót (7. l.), göth (239. l.); idealizálni (218. l.) és idealismus (219. l.), myrtus (190. l.) és mirtus (181. l.). A görög eredetű szók átírásában általában nincs szerencséje, már láttuk egy pár példán; mindenütt *stilt*-t ír, bár az Akadémia *stylt*-t kíván; sphaerákat és démonokat (74—79. l.) ír, bár eredetileg mindkét szóban *ai* diphtongus volt. Francia jegyzet az egész műben csak egy van, a 62. lapon egy 2 soros jegyzet s abban is 2 sajtóhiba van. A magyar nyelvtan szempontjából talán csak ezt a kifejezést kifogásolhatnánk: „gyógyíthatatlan hypocondriájának egyetlen ire” (122. l.), utóbbi szó helyett filem *irjá-t* követelnénk, ad notam sirja, pirja. Kevéssé értem, mit akar e kifejezéssel mondani: „*rén- vagy mammul csontra*”? mi az a réncson? vajjon nem iramszarvast akar-e mondani? A francia szöveg nem állván előttem, biztosan el nem dönthetem; ugyanez okból a fordítás hűségéről sem mondhatok véleményt, annyit azonban — mint már fentebb említém — szívesen elismerem, hogy magyarosan, zamatos nyelven van fordítva.

* A magyar helyesírás elvei és szabályai. Ujabbán átvizsgálva kiadta a M. Tud. Akadémia. Harmadik változatlan kiadás. Budapest, 1884. — Lásd a 14, 15, 16, 17 §§-okat.

S ezek után tisztelettel kérdem a „*Budapesti Szemle*” kritikásától: a felsoroltam, talán apró-cseprő s szórászal-dacára is fentartja-e a „*Természet és Művészet*” fordítására tett dicséret megjegyzését? avagy előbb ez apró hibákat nem méltóztatott figyelembe venni? S tisztelettel kérdem Bánóczy felülvizsgáló urtól: hiszi-e, hogy teljesen megfelelt az Akadémia megbízásának? s teljes sikerrel hozzájárult ahhoz, hogy az akadémiai kiadványok fordításának slendriánsága ellen korábban felhangzott panaszok végkép megszüntetessenek?

De térjünk át más műre! Itt van 3 testes kötetben Paul Janet-nak: „*A politikai tudomány története az erkölcs-tanhoz való viszonyában*” című műve. Fordította Lőrincz Béla (a III. kötetet Angyal Dávid), felülvizsgálta Csiky Kálmán műegyetemi tanár. Mint látjuk, ez már a címben is negligálja az Akadémia §-át és ususát, s e tekintetben eltér a könyvkiadó-vállalat újabb fordított darabjainak címétől, melyek a szerző nevét mind a magyar nyelv-
szokás szerint közlik. Kivételt a kezem közt levő, s az utóbbi évtized darabjait felőlelő művek közül csak *A renaissance Olaszországban* című mű képez, melyen a szerző neve John Addington Symonds-nak van írva, s melylyel az a furcsaság esett meg, hogy a III. kötet borítékján, valamint sarkán a szerző *Simonds*-nak, a címlapon s egybeült *Symonds*-nak van írva. — Hogy különben e műnél a keresztnevet előre való, tehát idegenszerű elhelyezését maga az Akadémia se tartotta helyesnek, bizonyítja az a körülmény, hogy azt csakhamar desavouálta, amennyiben az 1890-ben megindult új cycclus első darabjának (Barthélemy: A philosophia viszonya stb.) hát-lapján, a 195. lapon nevezett mű címét így közli: *Symonds John Addington: Renaissance Olaszországban*; bizonyítja továbbá az, hogy a kitünő angol nyelvűdős nevével, bár ő tiltakozott a Max Müller megváltoztatása ellen, az Akadémia mindkét művével *Müller Miksának* írta. Mint látjuk, az Akadémiában megvan a szándék és jóakarát az elveihöz való ragaszkodásra, csak az a baj, hogy nincs ereje, vagy elég gondja arra, hogy azt mindenütt is érvényesítse.

De ám ne legyünk oly szigorúak, ne nézzük azt, hogy mit kívánnak a *Helyesírás* szabályai, mit az Akadémia eljárás módja, mit a többi kiadványokkal való összehangzás; — ám fogadjuk el, hogy nyelvünk megen-gedi, mely szerint az idegen személyneveket épügy ír-hassuk magyarosan (a keresztnevet hátra téve, s amely-nyiben lehet, magyarra fordítva), mint eredeti, az idegen nyelvben használt alakokban (a keresztnevet előre téve s nem fordítva le); bár az idegen nyelveknek e tekintetben való eljárása arra ösztönözhetne bennünket, hogy mi is igyekezzünk nyelvünk szellemét lehetőleg érvénye-síteni. Hiszen tudjuk, hogy a német, francia stb., a ki csak sejt valamit nyelvünkhöz s tudja, hogy valamely névnek melyik része a keresztnev s az az ő nyelvében minek felel meg, — soha nem fogja azt a keresztnevet hátra helyezni s mikor az lefordítható, magyar szóval írni. Nem értem itt természetesen a lexikalis munkákat, melyeknél — a dolog természete szerint — a vezetéknev megy előre s a keresztnev vagy zárjelben, vagy vonás által elválasztva, következik. De ha — ellentétben az Akadémiával — megadjuk is minden írónak azt a szabadságot, hogy az idegen személyneveket tetszése szerint magyarosan, vagy idegen módra írassa, e szabadság nem fájulhat szabadosságá; kell, hogy legyen bizonyos korlátja, ragaszkodjék valami elvhez vagy rendhez. Ha valakinek az a véleménye, hogy ő az idegen személy-neveket idegen alakjuk szerint fogja írni, legyen! — de aztán azt megvárjuk tőle, hogy egyszer kimondott elvé-hez állandóan ragaszkodjék, egyszer felállított írásmódját állandóan alkalmazza.

Rác Lajos.

(Folyt. köv.)

UJDONSÁGOK.

— **Fin de siècle.** Igazi frivolitással kísérlette meg a minap Bécsben egy 21 éves leány az öngyilkosságot. Szinte azt hihetnők, hogy nem vezette komoly szándék az öngyilkossági kísérletben. Délben kiválasztva az időt, a mikor a stadlaui hid környékén a legtovább jártak, a hidról a Dunába ugrott. Két rendőr és egy matróz csónakba ugorva utána eveztek, de a leány, a ki kitünően tudott úszni, az áramtében menekülni iparkodott előlük. Hosszú evezés után végre sikerült a három csónakosnak a leányt partra hozni. A rendőr kérdésére felelet helyett egy papirszelvet adott át, a melyre ez volt írva: „Meg-
engedem magamnak azt a kedvtöltést, hogy öngyilkos legyek. Cimem Merck Ilona, XX. kerület, Hühneraugen-strasse 113.” Az öngyilkosjelöltet bevitték a megfigyelő intézetbe.

— **Érdekes bankó-gyűjtemény.** Tuckermann chicagói lakos, ki a távol nyugat tavalyi kiállításán nagy szen-zációt keltett az Egyesült-Államok összes eddig kibocsá-tott bankjegyeinek gyűjteményével, ez öt millió értékű kollekcziót most az antwerpeni kiállításán is közszemlére fogja bocsátani, a melynek nagy része természetesen már elévült, de így is igen nagy becsű, mint a maga nemében páratlan teljességi gyűjtemény.

— **Lefejezett gyermek.** Er-Adonyban vasárnap dél-
előtt szomorú kimeneteli szerencsétlenség történt. Létay Imre ottani lakos odaadta kaszáját javítás végett Szalkai Gábornak, a ki hozzá is kezdett annak javításához, be-
állítván nyelvél a munkapadba, úgy hogy a kasza pen-
gége kifelé és vízszintesen állott. Már csaknem kész volt munkájával Szalkai, midőn ott kellett hagynia a padot s eltávozott hazulról. Nem sokára Szalkainak két kis gyer-
meke kijött a tornácra s játszadozni kezdett. Játzás köz-
ben a nagyobbik gyermek, a 6 éves Sándor felugrott s szaladni kezdett, de oly szerencsétlenül, hogy nem véve észre az élével kifelé álló kaszát, abba beleszaladt. Az élesre fent kasza pillanat alatt keresztül metszette a gyer-
mek nyakát, ki egyetlen jalkiállítás nélkül halva esett össze.

— **Furcsa állapotok lehetnek a civilizáció terén a pozsony megyei Egyházpelle és Szered községekben, a mint értesülünk, ugyanis e disz falvakban hetek óta senk**

sem adott föl levelet és viszont sem kapott a községekben postaszállományt. Ez oknál fogva a kereskedelmi miniszter mindkét helyen beszüntette a postahivatalt.

— **Nyári menedékházakat** vezető nők (dajkák) képzése Kassán. A nagym. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a kassai jótékony nőegylet által fentartott „Ferdinándum” nevű külvárosi óvodát nyári menedékházakat vezető nők képzésére feljogosítván, a jót. nőegylet erre hat heti gyakorlati tanfolyamot nyit. Ezen tanfolyamra egészséges és ép testalkattal bíró, 18—40 év között levő, magyarul tudó nők fogadtnak fel. kik irni és olvasni tudnak és kifogástalan erkölcsi viselkedést képviselnek. A tanítók özvegyei, nejei és leányai előnyben részesítettek. A tanfolyam f. évi június hó 11-én veszi kezdetét, ötnél több nő jelenleg nem vétetik fel. Az oktatás ingyen történik, a tanfolyam tartama alatti ellátásokról azonban a jelentkezők maguk gondoskodnak. A felvételt kivánók kötelesek az iránt dr. Polinszky Béláné urasszonynál, mint a nőegyleti kisdudoroda felügyelőjével megbízott nőegyleti tagnál (lakik fő-utca 2. sz. I. em.) írásban vagy szóval a fentebbi feltételeket igazoló okmányok bemutatásával jelentkezni.

— **Pincébe süllyedt konyha.** Temesváron Papric Fáni, 62 éves özvegy kifözönő, vasárnap délelőn a takaréktüzhelyével, a mely körül foglalatokodott és a konyha melletti éléskamara falával együtt a pincébe zuhant. A szerencsétlenséget az okozta, hogy a rozoga ház roskadozó pincéboltozata nem bírta meg a napokban föléje épített új takaréktüzhely nagy súlyát. A lezuhant asszony a szét hullott tüzhely zsarátokába esett és oly súlyos égési sebeket és zúzódásokat szenvedett, hogy életben maradásához alig van remény.

— **Tragikus baleset.** A kassai gazdasági tanintézet egyik hallgatóját, Legány Edét, Legány Samu kassai bányagazdász fiát — mint a „F. M.”-ra — tragikus végű baleset érte az elmúlt napokban. Cipője befűzésével volt ugyanis elfoglalva, miközben oly közel hajlott a cipőjéhez, hogy a véletlenül elszakadt zsinór végére alkalmazott fűzőtüvel egyenesen a jobb szemébe döfött. A döfés oly szerencsétlenül s oly erővel történt, hogy szemevilágát tüstént elvesztette a szerencsétlen fiatal ember.

— **Rajztanfolyam gimnáziumi tanárok számára.** A közoktatásügyi miniszter az iskolai nagy szünetidőben folytatolagos tanfolyamot szándékozik nyitni gimnáziumi tanárok számára. A tanfolyamba csak oly tanárokat vesznek föl, a kik a tavalyi kezdő tanfolyamban részt vettek vagy a kik a folytatolagos tanfolyamot bár elvégezték, de ismereteiket egyik vagy másik irányban megszilárdítani óhajtják.

— **Szivtelen mostoha.** Sztankó Julia aradi varrőleányt a minap mostoha atyja ok nélkül megakarta verni. A szegény leány futásban keresett menedéket gonosz mostohája elől, de hasztalan, mert elérte s egy palackkal agyba főbe verte. Súlyosan sebesülve szállították a kózkórházba.

— **Nagy vasuti szerencsétlenség Erdélyben.** Borzasztó vasuti katasztrófa híre érkezik Kolozsvárról. Vasárnap este kilenc órakor a Kolozsvárról elindult 506. számú személyvonat Szamosfalva és Dezmer közt kiskiklott s a magas töltésről lezuhant a mélységbe. Tizenhat kocsi összezúródott, több kocsi porrá tört. A sebesülteket a vörös kereszt-egylet kocsija szállította be Kolozsvárra. A katasztrófa előle az elment, hogy azt merénylő okozta, melyet az EMKE közgyűléséről hazatérő vendégek ellen akartak elkövetni. Ezt azonban teljesen kizárja ama vizsgálat, melyet a Kolozsvárról a helyszínen 15 esendőrel megjelent szakasparancsnok tartott. Egy járőr épen a szerencsétlenség előtt pár perccel a vasut mentén portyázott s semmi gyanus dolgot nem látott. A másnap megírt vizsgálat a következőket derítette ki: Az 506. számú személyvonat vasárnap este 8 óra 49 perccel indult el a kolozsvári pályaházról Predeal felé. Alig haladt azonban a vonat tizpercenyre, a Szamosfalva mellett lévő 1575 ik és 1576-ik szelvény között bekövetkezett a katasztrófa. Az utasok egyszerre heves rázkódást éreztek s a következő percben több harmadosztályú kocsi kizökkent a sínekről s a vasuti töltésről a mélységbe dőlt s e közben teljesen összezúródott. A vonatvezető, a mint megjegyezte a veszedelmét, hirtelen ellengőzt adott. A mozdony nagy erővel visszanyomta az elől lévő kocsikat, míg a hátulók előre nyomultak s így a közbeeső III. osztályú kocsik felemelkedve, lefordultak a pályatestről. A mozdony a szerkocsival előre haladt, minthogy az összekötő lánc szétszakadt s a hátulók teherkocsik az ütközés után visszahúzódtak. Az utasok nagy része az első percben eszt vesztve kapkodott s ajtón-ablakon menekülni igyekezett. A katasztrófa alkalmával harmincöt többen sebesültek meg. Ezek közt Ichász János galíciai munkás, Kalló Márton és György vasutasok, Hofman Lizi bajorországi nevelőnő, Fabián János jegyei földműves, Nagy Mihály 74 éves kereszties ember és Kozár Ilia sebei rendkívül súlyosak. A pályatest is föltötte megrongálódott. A kemény vassinek össze-vissza görbültek s a kemény tölgyfatalepek szilánkokká zúzódtak. Hétfőn több száz munkást fogadtak a pálya helyreállítására. A kárt huszezer forintba becsülik. A katasztrófát állítólag az okozta, hogy a vonat elé két különböző gyorsaságú mozdony volt kapcsolva s ezenkívül a második lokomotív ütközője olyan nagy oldalnyomást gyakorolt, hogy a kocsikat kizökkentette a sínekről.

— **Öngyilkos bányabiztos.** Oraviczán a napokban Schneider Ferenc bányabiztos szobájában felakasztotta magát. Az utóbbi időben búskomor, embergyűlölő volt, valószínűleg betegsége miatt, mert különben kitünő anyagi viszonyok között élt s jelentékeny pénzüsszeget hagyott hátra.

— **Értesítés.** Változott viszonyoknál fogva a Kazinczy-ünnepély nem Széphalmon, hanem Sárospatakon, a főiskolai imateremben fog megtartani folyó hó 10-én d. u. 3 órakor. Az igazgatóság.

— **Baleset.** Dezseffy Sándor csanádi püspök bérmutatóján kocsijával felfordult s lábát erősen kifecamította. A melencei iszapfúrdóban keres gyógyulást.

TUDOMÁNY.

Gondolatok.

II.

Az európai civilizatio bölesójénél, az ókor két classicus népénél a philosophiának megvolt a joga és bátorsága, hogy azon nagy eszmék felett elmélkedjék, melyek egyedül méltók arra, hogy a gondolkodó ész velök foglalkozzék s ez uton a köznapi ismeretek fölé emelkedjék. A philosophusok szabadon nyilváníthaták véleményeiket a Végtelenről s más metaphysikai kérdésekről, a nélkül, hogy eszébe jutott volna valamely külső hatalomnak szabályozni akarni az ész jogát. Még mikor a nyilvános rend nevében üldözések fordultak is elő egyes philosophusok ellen, akkor sem irányult ez általában a philosophia ellen; s nem vett részt az üldözésben sem a vallás sem a tudomány, sőt midőn a philosophia a köztudományok elől félrehúzódva benső, bizalmas körökben folytatta szemlélődéseit s eszmecseréit, a philosophia mintegy házközösségben élt a vallással és tudománnyal. Ilyen házközösség gyanánt tekinthetők az ókor mysteriumai. Ez azt a viszonyt nagyon természetesen kell találnunk. Először is a tudomány fogalma és köre összeesett a philosophiaival ugyanazon elmék művelték a philosophiát és tudományt. Aztán a köznépi vallás nem külső tekintélyen (kijelentésen) alapult, hanem a népies vallási regékből alakult s épp azért egyetemes elismerésre igényt sem tarthatott. Végül a philosophia egyistenhívése csak néhány kiváló elmében élt, kik semmi gyakorlati következtetést nem vontak le tanaikból s a mythológiát nem vesélyezteték.

A szabadságnak e körülbelül tizenkét századon át tartó korszakára egy másik, szintén oly hosszú korszak következett, mely az észnek hallgatást parancsolt. Amint ugyanis az ókor két classicus népének pogány társadalma a keresztényen kijelentést elfogadva, lemondott az ész függetlenségéről a szent dolgok vizsgálatánál; a hit tárgyaihoz a philosophia legfőbb mint segédeszköz közelített. A fordulatot nem fogjuk meglepőnek tartani, ha meggondoljuk, hogy a kereszténység tulajdonképen a görög monotheisticus philosophiát vette vallássá; mert bár a kereszténység a zsidóságtól vette az egyistenhívés eszméjét, de a pogányságban talalta meg haladásának feltételeit. Egy részről ugyanis könnyen felfogható dolognak tetszett az *ige testté válása* a görög és római társadalomban, melynek hagyományai azt tartották, hogy az istenek sokszor lakoztak az emberek között; más részről a jézusi tan hirdelten *kinyilatkoztatás* erejével birt azon társadalomban, mely a philosophusok által elő volt készítve a monotheismus befogadására. Épp e kinyilatkoztatás erejénél fogva parancsolt a hit az észnek hallgatást. Épp ezért nem elégedhetett meg azon helyzettel, melyet a görög társadalomban az egyistenhívés elfoglalt; hisz a mysteriumok inkább elszigetelték avatottjaikat a tömegtől; a kijelentés ellenkezőleg, vezérlő szerepre hivatottak érzé magat. Nem szándékosan, nem is egy csapásra érlelte meg az egyház azt az eszmét, hogy egy uralkodjék a lelkek fölött, mint a pogány Róma uralkodott a világ fölött. Lassankint törpültek el a zsinatok hatalma előtt az egyéni vélekedések, lassankint nyert állandó alakot a közös hitvallás. Épp a görög philosophia segítségével szilárdult meg a keresztényen kijelentés; annak segélyével szabta ki a keresztény egyház az ész korlátait. A görög philosophiát az egyház az ész nyűgévé formálta. A fegyverből bilincs lett.

De a leányzó nem halt meg, hanem csak aludt. A tudományok újra éledésében először jelentkezik újból az ész szabad használata. Descartessel újból föllépett a philosophia is, szerényen, de legyőzhetetlenül, s azóta nem is szünetel az ész, hogy az őt megillető téren, az istenség rámerete korlátok között erejét kifejtsé. Volt ugyan idő, midőn a philosophia, megfélekedve a hozzá egyedül illő szerénységéről, a vallás mesterévé akart lenni; azonban lassankint kitűnt, hogy bár a vallás és philosophia ugyanazon eszmékkel foglalkoznak, de mindegyik a maga módja szerint; kitűnt, hogy a kétféle mód kiegyeztetésére fordított törekvés (melyben pedig a legkiválóbb elmék foglalkoztak) hiu kísérlet maradt. Lassankint felhagytak a kiegyeztetési kísérletekkel; ma már általánosan elfogadott nézet, hogy a sikerre még kevesebb volna a kilátás, mint valaha. Sőt a philosophia fáradozásainak köszönhetően azon igazság elterjedése, hogy a philosophia és vallás nemcsak egyaránt jogosult hanem egyaránt szükséges, egyaránt az emberi természetből folyó megnyilatkozásai az emberi szellemnek.

Az észnek nincs szüksége kijelentésre; őt tanulmányai folyton Istenhez vezérlik, kinek jelenlétét hirdeti előtte minden a világban. Innen a philosophiának nincs szüksége symbolumokra, lényegében egyéni lévén, nincs szüksége közös cultusra, a természet- és embervilág ki-magasló pillanataiban magában szárnyal a Teremtő trónusához. Ellenben a tömegnek szükségképpen kívülről kell elfogadnia a vallást, mivel magának vallást alkotni nem tud. Innen a vallásnak közös symbolumokra, közös cultusra van szüksége, mely a tömeget felvilágosítja, magával ragadja; ez okból a vallás nem is annyira terenti, mint inkább a tömeg ösztönszerű szükségérzetéből fogadja el a népszerű formákat.

A philosophia az egyes elméket vezérli, hogy az igazat megismervén, életüket a szerint rendezzék; ezért nincs szüksége papságra, ezért türelmes, nem üldözi, csak sajnálja a tévelygőket; lényege az egyéni szabadság; ezért oly korlátolt az uralma. A vallás a tömeget igyekszik erkölcsössé tenni, tanítván azt, hogy mit kell binnie és cselekednie. Ezért van szüksége a köztelentély képviselőire a hierarchiára; ezért csinál prozelytákat, ezért türelmetlen s ezért oly általános az uralma.

Világos ezek után, hogy a philosophia nem helyettesítheti a vallást. Ha elkövetkeznék azon idő, melyben minden ember philosophussá válna, egyidejűleg beállna annak szüksége, hogy megállapítsák, amit hinni, és a társadalmi együttlét érdekében tenni kell. Ily közös hit-cikkelyek megállapítása a philosophia halálát jelentené. Más részről az is világos, hogy a vallásnak nem lehet érdekében a philosophiát üldöznie, nem pedig azért, mert

ez csak azon elbizottságból eredhet, hogy csak a vallás képes és jogosult az emberiség legnagyobb problémái iránt felvilágosítást nyújtani; az elbizottság nyomában pedig romlás jár. Az elbizottság ugyanis azon veszélynek teszi ki a vallás szolgáit, hogy ama tiszteletet melylyel az emberiség a legnagyobb problémákkal való foglalkozásnak adózik, kizárólag a maguk számára igyekeznek lefoglalni. Ennek következménye pedig az szokott lenni, hogy midőn az ész a maga örök jogán igényeit érvényesíti a vallás szolgálai ellen, magát a vallást is a romok alá temetés veszélyének teszi ki; ami sohasem lehet az emberiség érdekében. Tanulságos példákat szolgáltat erre Franciaország története.

Philalethes.

(Vége köv.)

POLITIKAI SZEMLE.

Belföld.

A kormányválság még midőn e sorokat írjuk, eldöntetlen. A *Khuen-Héderváry* gróf küldetését halva született.

Ő felsége továbbra is a szabadelvű párttal akar kormányozni; a lemondott kormány tagjai pedig egymás között s a szabadelvű párt a lemondott kormányval teljes szolidaritást vállalván: természetes, hogy Khuen feladata, mely szerint a kormánypártból, de a jelenlegi kormány nélkül kellett volna kabinetet alakítani, nem sikerült. Sajnos, hogy e kiváló férfiúnak politikai presztízst e balsiker megtépázta, a mit majd a horvát ellenzék igyekszik javára fordítani, noha a bán nem az az ember, kivel könnyen elbánhatnának.

A nemzeti párt és az u. n. püroszok, kik a főrendiház szavazatából s a kormány bukásából azt a boldog reményt merítették, hogy végre az ő napjuk is felragyog, keservesen csalódtak.

Hiába keresték az aulikus szövetségeket; hiába vádolták forradalmi szellemmel a szabadelvű pártot, csak amiatt, mert hű maradt azokhoz a vezérekhez, kiktől a király elfordult; hiába állítottak fel új elméletet a többség parlamenti kötelességéről. Pedig még az érkező király elé is majdnem teljes számban kirukkoltak a vasut-hoz. Innen kapták a perronpárt elnevezést. Igaz oly kevesen voltak, hogy *Apponyi* gróf maga is felsőhajtott miatta. Csak Abranyi nyugtatta meg, hogy vannak annyian, amennyiből egy kabinet kitelik.

De hát a kabinetnek nem kellett belőlök kitelni. Ő felsége sem a vasutnál meg nem látta nyájaskodásukat, sem egyetlen közülök meg nem hivatott.

Ez is azt bizonyítja, hogy a javaslatokat most már tényleg akarja a korona, tehát nem akarhatja azokat, kik annak ellene vannak.

Igy, miután *Tisza* Kálmán és *Szell* Kálmán tanácsát meghallgatta, nem maradt más hátra, mint újra *Wekerle*-t bízni meg a kabinetalakítással. Csak hogy a politika oly Moloch, mely áldozatokat kíván. Ugy látszik a korona s az udvar *Csáky* grófnak nem tudják megbocsátani, hogy a klérus hatalmi tulkapásainak el-lene szegült s az egyházpolitikai reform korszakot megindította; *Szilágyi* pedig azt, hogy őservezeték teljeségével, valóságos szellemóriásként védelmezte meg azokat minden támadással szemben s e küzdelemben nem nagyon ügyelt arra, hogy az udvaronc-pose szabályait megsérti-e?

Őket tehát nem akarja a király; de akarná *Wekerle* és a párt; *Csákyval* könnyen megy a dolog, mert közéletünk e jeles, antikrómai jellemű alakja maga is visszavonhatatlanul menni akar; de *Szilágyi* tovább is küzdeni óhajt s meg is illeti őt a küzdelem joga. E személyi kérdés megoldása képezi a főnehézséget. Mi óhajtjuk, hogy az egyházpolitika emez oszlopférfa, ez Atlasz maradjon a kabinet és az ügy hasznára. A harcban csak érdemeket szerzett, igazságügyünk korszakalkotó reformok elé készítő s épen neki kell visszavonulnia?

Tisza Lajos gróf is visszavonul. Ő sohasem is tudta megkedvelni az udvar légkörét. *Bethlen* András gróf is távozó félen van.

Az eddigi kombinációk szerint az új *Wekerle*-kabinetből: *Csáky*, *Tisza* és *Bethlen* maradnának ki; *Csáky* helyének betöltéséről hallgat a fáma; *Tisza* Lajos helyét *Andrássy* Gyula gróf foglalná el, *Bethlen* András gróf helyére pedig *Tisza* István, vagy *Miklós* Ödön jönne. *Bánffy* Dezső báró miniszterségét is emlegetik, kinek helyét ellenzéki lapok hírlelése szerint *Szilágyi* Dezső foglalná el.

A Tisza-család ellen most újra megindult a régi hajszá. Nincs az a gonosz, amit *Tisza* Kálmánra a multban rá ne kennének s nincs az az ármány, celszövény és gonoszság, melylyel őt és u. n. klikkjét ne vádolnák. Hanem hogy mennyi aztán ezekben a logika, az a következők bizonyítják: e hírek szerint *Wekerle* szabadulni akart *Tiszától*, s azért vetette föl oly ridegen a kabinet-kérdést — ugyan e lapok szerint mint egyedül lehetséges, épen *Tisza* ajánlotta *Wekerle*-t új kabinetalakításra; emléksznünk, hogy e jól ismert hírforrások szerint *Tisza* Lajos gróftól valóságos családi kénnek helyezte a király mellé a familia s most mégis ő az, a ki minden áron menni akar; a kormány lemondása után azt hirdették ezek a fantáziával megáldott s rágalomból élőkódoló lapok, hogy *Wekerle*-vel alig fog menni más, mint 10—12 *Tisza*-klikkbeli; majd azt, hogy *Wekerle*-t *Tisza* elejtette s ő ajánlotta *Khuen Héderváry*-t, majd meg azt, hogy ő volt az, ki előre megmondotta *Khuen*-nek, hogy küldetését sikertelen lesz s ő vitte keresztül *Khuen* elejtését; a malomalatti politikusok ezt mind elhiszik egy füstre, de józan magyar ész a rágalmak ez örületés halmazát be nem veszi.

A polgárminiszterium. Arról minden ember meg van győződve, hogy a *Wekerle*-miniszteriumot az is gyűlöltté tette az arisztokrácia előtt, hogy feje egy szabadelvű gondolkodású, demokratikus érzésű polgárember. Bizonyára azok az ünnepélyek és magasztalások, melyeknek a *Wekerle*-miniszterium, mint polgárminiszterium, mindjárt kezdetben is tárgya volt, rossz ajánló levelet képeztek számára a kék vér kizárólagos világába. Cinikusan jellemzi ezt az a sürgöny, mely budapesti tudósítónk „Székvárosi

